
ЦЕНТЪР ЗА ОБУЧЕНИЕ НА АДВОКАТИ „КРЪСТЮ ЦОНЧЕВ“

ПОУКИТЕ НА ЗАЛЕЗА. ЕДНА ЛИЧНА РАВНОСМЕТКА*

*Валентин Брайков***

Скъпи колеги,

Не обичам да чета подготвен текст, но ще използвам написаните редове като юзда на езика си и за да спазя библейския съвет: *На думите си сложи мярка и теглилка, а на устата – врата и ключалка*. Всеки, който ме познава, знае какво имам предвид.

Понеже подготвям сборник с някои мои публикации, там съм сложил заради пандемията един вариант на тази лекция, но живото слово е като течаща вода – никога не е същото.

Древните казват, че едно от най-ценните човешки умения е управлението на собствения залез. Изборът, волята и способността да сложиш крайната точка сам, а не да я сложат обстоятелствата. От друга страна, човек не бивало да се страхува от залеза, защото залезът е вратата към звездите, вратата към великото завръщане.

45 адвокатски години неизбежно те учат да говориш кратко и словото ти да бъде без разредител – като чисто уиски без лед. По тази обяснима причина лекция в рамките на един академичен час не е любимото ми питие и бях решил да се откажа. Обаче в първите дни на годината излязоха резултатите от последното преброяване (2021) на населението в България, което показва, че за последните 10 години то е намаляло с цели 10% (десет

* Лекция, изнесена на 18 май 2022 г.

** Адвокат от София.

процента). Не сме давали толкова жертви във всички войни след Освобождението. Това си е чиста национална катастрофа, която показва, че годините на България са преброени. Тази катастрофа се опитват да обяснят с географски, социални, климатични, икономически и други полуистини само за да скрият основната причина и главните виновници: в България липсват библейската ИСТИНА И СПРАВЕДЛИВОСТ, за да останат тук нейните деца и да се раждат нови. Съзнанието и съпротивителните сили заспиват от изтичащата кръв на нацията и както казва Хамлет: *lose the name of action = губят името си на дела*.

А щом става дума за Истина и Справедливост, значи попадаме в духовната вселена на нашата любима професия и всякакви други съображения отпадат пред дълга да се чуе тревожната тръба. Трябва да ни стряска мълчанието на децата.

Аз, разбира се, нямам вълшебна кутия с откровения, за да уча някого на каквото и да било, нито мога да предложа тайнствен еликсир за професионален успех. Скромните ми възможности стигат само за една беседа „на чаша концентрат от разхвърляни спомени“, в която е еднакво вярно, че говоря и на вас, и на себе си. И за да изповядам няколко лични щрихи от образа си на умерен грешник в темпо анданте – след 50 години от деня, когато прекрачих прага на Юридическия факултет и където научих, че право не се преподава, а се проповядва – от професори, чиито имена днес са легенда. Не възнамерявам да изнасям словесен рок концерт от професионални подвизи. Мога да предложа само една изложба-автопортрет от словесни картини, където всеки „посетител“ да избере интересните за него. И още едно уточнение: аз не съм домакин на тази среща. Домакин е нашият общ дух, който ни е събрал в тази зала. Надявам се, че ще се вгледате повече в себе си, отколкото в мен.

Роден съм през 1952 г. в Русе. Родът ми по бащина линия произлиза от Копривщица – прапрадядо ми поп Илия Кацаров е заклевал въстаниците през април 1876 година. Един от малкото оцелели в турския арест след международно наложена амнистия – връща се с напълно избити зъби. В семейството ни се предават две негови фрази: *Този народ не си е доробувал* и *Народ, който се страхува от смъртта, не вярва в Бога*. Мой далечен роднина –

копривщенец, е и Павел Брайков, заместник-командир на Първа опълченска дружина. Родът на майка ми е от Арбанаси – още помня старата ни къща с най-стария орех в селото. Затова се чувствам пълноценен българин.

Баща ми беше доцент по граждански процес, а майка ми – адвокат, поради което от детинство имам странични впечатления върху адвокатството. И до днес понякога в съня си чувам тракането на машина от съседната стая за писмената защита на майка ми следващата сутрин.

Първото съприкосновение с някаква норма беше съвсем неочаквано в края на лятото на 1959 г., точно преди първия учебен ден на първи клас. Пратиха ме да купя хляб, т.е. полагащите се два хляба на семейство според тогавашния дневен купон. Изтичах в хлебарницата на бул. „Толбухин“ до жп гарата на Русе, за да се наредя на опашка. Дървените касети бяха пълни с топло миришещ хляб, но никой не го продаваше, всички чакаха. Попитах защо. Една възрастна жена тихо ми обясни, че имало заповед топъл хляб да не се продава, а да се чака да изстине – защото студен хляб се яде по-малко от топъл и така щял да стигне. Все пак опашката отстъпи на нас, малките, първия ред, за да получим не съвсем изстинал хляб. Днес, на 70 г., виждам ясно онази хлебарница, когато бях на 7. Оставила е белег на изгорено в съзнанието ми – като на белязано животно. Така и не научих кой точно изрод е издал онази заповед. Но оттогава започна да никне у мен инстинктът за несъгласие и непокорство към абсурдни правила.

В 10-и клас на гимназията учителят по руски език ме изпитваше за оценка 5 или 6. На дъската ми даде да превода изречението *Ловецът занесе заека вкъщи. С тебешира написах: Охотник отнес зайца домой.* Учителят добродушно се опита да ме провокира и помоли да обясня защо на *зайца* поставям окончанието *А*, след като вече бил мъртъв и значи – неодоушевен предмет, т.е. без окончание *А*? Притиснат от безизходицата на решителния момент, аз любезно му възразих, че съм предполагал заекът да е още жив, с душа и от милосърдие съм го приравнил граматически на живите. Учителят се втрещи и промълви: *Такова нахалство не съм чувал.* И после с друг глас добави: *Ти трябва да станеш адвокат.* Е, станах.

Преди да продължа нататък, искам тук да спра, за да се предпазя от изкушението да обожествявам нашата професия, да я митологизирам и да ѝ придавам ореола на идол или култ. Чувството за скромност, мярка и пропорция са решаващи, за да не се превърнат професионалният възторг и всеотдайност в свой антипод. Искам да припомня, че в Новия завет никъде не се споменава защитник при разправата с Христос, Стефан, Павел, Петър и др. Всички те сами се защитават. Няма защитник дори в единствения евангелски откъс за битов съдебен спор на вдовица пред съдия, където тя лично се жали – (*Лука 18:2*) – и където безбожният съдия най-после ѝ дава защита от отегчение. Така че не е редно да се превъзнасяме, макар адвокатът да е неизбежно в някаква степен егоцентрик. Нека още тук да припомня, че липсата на хармония е заложена в символите на нашето правосъдие – вижте двата лъва пред Съдебната палата в София, как те стъпват по съвършено различен начин.

Да станеш адвокат, е много по-лесно, отколкото да останеш. За оцеляването помагат надеждите, амбициите и дори илюзиите на първите дни, с които не препоръчвам раздяла. За тази цел в срещуположния край на днешния ми кабинет съм поставил първото си адвокатско бюро от 1977 г. заедно със стола, кантонерката, пишештата машина, радиоточката, телефона и табелата с името ми, които взех със себе си, когато напусках Търговския/Адвокатския дом през 1992 г. Върху това бюро са всички стари закони, които носех в съдебната зала. Понякога сядам там с кафе, за да се върна към духа на 1977 г. и оттам да погледна днешното си бюро и битие. Чувствам се щастлив, че тогавашният формат на адвокатстване ми даде пряк контакт с личността и болката на клиента, което е фаталното условие за израстване на адвоката. Без съприкосновение с тази болка няма духовна връзка между адвокат и клиент и няма как адвокатът да я предаде на съда. Никак не завиждам на онези днешни млади колеги, които са лишени от този контакт и са превърнати в жалки лаборанти на адвокатски клиники.

Адвокат се става след поражение – както Магна Харта се ражда през 1215 г. след английско поражение от френската армия. Когато брутално загубиш едно чувствително дело и с теб са

се подиграли съдия, прокурор, противна страна и накрая собственият ти клиент – ако тогава у теб изригне вулкан от ярост да намериш правен изход от пропастта, в пламъка на тази ярост се появява профилът на бъдещия адвокат. Отказът да се предадеш дори когато падаш, е вид духовна свобода, с която печелиш следващата битка. Но пак повтарям – унижението и поражението са нашите „кумове“ пред адвокатския олтар. Любимата ми американска фраза е *Don't be afraid to fail!* = *Не се страхувай от провал!*

Адвокатските успехи може да се окажат троянски кон за личното щастие. Човек трябва да познава вируса на отровата, за да се въоръжи с душевна ваксина и да предотврати заразата. Когато си дванайсет часа на ден в контакти, и то интензивни, с хора – с клиенти, колеги, противни страни и съдебната власт, – като се прибереш вечер къщи, изморен от това общуване, не само че не страдаш от самота, но ѝ се наслаждаваш. По тази причина адвокатите трудно създават личен живот и семейство, тъй като липсата на страх спрямо самотата неусетно ги прави арогантни към всяка лична връзка и могат лекомислено да я прекратят. Поради което не са рядкост добрите и утвърдени адвокати от двата пола, които на 40 и повече години се оказват с много победи, но със загубена война. В този човешки смисъл нашата професия до голяма степен е една шумна самота. С мен се случи същото, бях на ръба, но в един момент си дадох сметка за тази тенденция, какви са причините и къде отивам. Трябва да се събудиш от емоционалната инерция и житейското лентяйство, при което просто се возиш на времето, защото имаш всичко – средата, уважението, парите, и уж нямаш нужда от никого. Аз навреме се сепнах от упойката и се ожених щастливо на 45 години, имам разкошна дъщеря. Опитах се да спазя съвета на старите копривщенци: *След залез-слънце булка не си избирай*, но не успях напълно.

Често не забелязваме до каква степен работата ни прониква в нашата психика и бит. След пет години по съдебни зали започваш да говориш с близките си като последна инстанция. Способността да спориш по-добре от тях ги потиска и те избягват оживен разговор с теб. Стриктният ред на говорене в съдебната зала те прави нетолерантен към всяко прекъсване в домашна обста-

новка. На коктейл група адвокати случайно се запитахме дали даден колега ще дойде и прозвуча въпросът не дали е поканен, а „редовно призван ли е“. Когато реших да имам куче, избрах си кокершпаньол. Защо? Защото, като се затича към мен с големите си уши, ми напомня как аз бързам към съдебната зала с папки в ръце. Или изостреният поглед към всеки текст: например в менюто на елитен столичен ресторант имаше „салата от екзотични краставици“. Поръчах си именно нея, защото не бяха забелязали, че е пропусната буквата „т“ и вместо „краставици“ беше станало „красавици“.

Но понякога и твоите домашни могат да те изненадат с убийствен контраудар и да ти затворят устата. В средата на 90-те години се разхождах със съпругата си по Пето авеню в Ню Йорк и тя се отби в изискания магазин за летни дрехи Banana Republic. Аз се опитах да я спра с призива на министър-председателя Димитър Попов „За бога, братя, не купувайте“. А тя се обърна и с кратка фраза ми отнесе главата: „Скъпи, този призив не се отнася за сестрите“.

Адвокатската професия по принцип е реактивна – ние сме функция на правото, създадено от друг, и на решението на даден клиент да поиска именно нашата помощ. Спрямо тези две предпоставки ние нямаме инициативата. Активната ни роля започва след тях. Същевременно сме своеобразна „стена на плача“ пред всяка власт, която се крие зад нас от въпросите и болките на управляваните.

Драматично се променя предметът на нашето призвание. Ако през минали епохи, за да живееш почтено, е стигало да прочетеш десетте Божии заповеди, няколко таблици, една Магна Харта, един кодекс или една конституция, то днешният гражданин на света е пометен от нормативен потоп. Ако в миналото юридически съвет се търсеше при спор или заплаха от спор, то днес съвет ти трябва, за да научиш правата си далеч преди такъв спор. Между нормата и нейния адресат се появяваме ние, адвокатите, като неизбежен посредник за нейното просто възприемане, който да казва: това да, това не. Нещо като „тълковници на устава“. Така се стеснява възможността на гражданина сам критично да опознае закона, да осъзнае свободата си на избор и да реши какво

да е неговото лично поведение. Постепенно правото се превръща в една трансмисия за битово оцеляване и оттам – в инструмент за социална дресура. Погледнете колко корпорации вече имат отдел Compliance извън и различен от Legal.

Освен това липсва баланс между количеството издадени норми и санкционния капацитет на държавата да ги осигури с принуда – не съм чувал някой въобще да се вълнува от тази диспропорция. Избледнелите без активна санкция норми просто се самоотменят като пътен знак, който никой не спазва, и никого не наказват.

Друга черта на юридическата драма са интересни мутации на утвърдени правни понятия и институти. Например понятието за вещь не може да е същото, щом полезните ѝ свойства вече са извън и делими от нейната видима и осезаема субстанция. Възниква вещноправен дуализъм между тялото на вещта (хардуера) и нейната душа (софтуера). И как това тяло умира, щом душата го напусне.

Все по-малко се чува за процесуални подвизи на адвокати – герои в съдебната зала. Съдебните рицари постепенно изчезват и на тяхно място идва сива пехота, за да не кажа башибозук. Сбогувахме се с адвокатите хъшове от моята професионална младост. В началото на 90-те години колеги от Лондон отидоха на Северния полюс като средство за *team building*. Днес техните наследници със същата цел ходят на остров Майорка. В тази обстановка много български адвокати се престараха да изглеждат „западни“. Те забравиха простото правило на Христофор Колумб, че който отива далеч на запад, непременно ще стигне на изток. Както и стана.

Последната личност от този изчезващ професионален вид беше наскоро починалият адвокат Марин Марковски, с когото от 1972 г. – от университета – бяхме почти неразделни. Марин беше във вазовски смисъл Хъш, Хайдутин и Войвода. У него нямаше козируване „тъй вярно“ към всеки правен акт, той имаше инстинкта и рефлекс за негова опозиция. Това му придаваше един специфичен интелектуален сексапил, един личностен чар, който привличаше клиенти – особено наказателните. Марин се шегуваше на маса, че ако го изправят пред Страшния съд, първо ще му

направи отвод поради единство между законодател и съдия. Сигурно горе вече е открил офис с клиенти от подземните етажи.

Напоследък ни задължават да донасяме при най-малкото съмнение за пране на пари. Който е ходил в централния лондонски наказателен съд Old Bailey, сигурно му е направила впечатление поредицата от каменни сепарета вдясно от входа на голямото партерно фоайе. Казват, че тези сепарета умишлено са с най-лошата възможна акустика по стандартите на XVIII век. Защо? Защото там разговаряли адвокати с клиенти и никой не бивало да ги подслушва! Не съм експерт по „борбата с прането на пари“, но невинаги различавам „чисти пари“ от „чиста раса“.

Ние винаги сме във фокуса на радара на властта. Тя ни смята за високосеизмична зона и спящ вулкан. Взривоопасните ни активи са доверието на десетките хиляди наши клиенти, куражът за съпротива и фехтовката със словото. Много ги е страх от черешовото топче на нашето слово, чийто изстрел може да запали голям пожар. *Дума кости троши*. Адвокатското слово не е кучешки лай, безразличен за кервана. Страхът към нас се превръща в омраза и никога в любов – няма наранена/излъгана омраза за разлика от любовта. В известен смисъл ние сме духовен камертон, а не политически мажоретки, защото се вслушваме в шепота на рибите и разбираме техния език. Между нас и властта не може да има приятелство, а само студен мир. Защото стремежът им не е просто към власт, а към власт *без* отговорност. Адвокатурата е златната ябълка между българските институции и е винаги под угрозата да бъде грабната от змей, маскиран като лебед.

Не бива да забравяме изкуствено създадените отрицателни фактори, влияещи на нашата професия:

1. умишлено несъвършеното законодателство – властта няма интерес от добро право и боеспособна адвокатура;

2. 10-те юридически факултета в държава с население 1/2 Ню Йорк. България има академичен капацитет за един, максимум – за три;

3. адвокатската професия стана лесно убежище за съдебни, полицейски и политически бежанци, които не се прераждат духовно като адвокати и си остават друг професионален етнос, но с претенции. Адвокатурата не е нито дом за инвалиди, нито сме

алхимици да превръщаме всякакви елементи от таблицата в благородни професионални метали. Изрично изключвам академичните преподаватели адвокати.

Но време е да се върна към чисто професионалните лични откровения. Въздържам се от изкушението да ги нарека *съвети*. Те са само мои навици, доказали своята целесъобразност в ежедневната работа.

Първо, когато преценявам дали да поема някакъв адвокатски ангажимент, съобразявам общата ми текуща заетост да не надхвърли 80% от собствения капацитет. 20% от силите винаги трябва да стоят в психически резерв за гъвкави реакции и контраатака. Претоварването в резултат на алчност за клиенти е неппростим грях, който бързо получава възмездие.

Второ, когато обмисляте дали да вземете даден клиент, дайте си сметка кой ще бъде водещият във вашите отношения – той или вие. Според великия американски адвокат Франсис Лий Бейли (1933–2021) защитата е като самолет, в който адвокатът е пилот. Той не само трябва да управлява самолета, но и да предвижда и изпреварва неговото движение. Ако оставите самолета да ви води, катастрофата е сигурна. Предполагам това най-добре го разбира уважаваният настоящ председател на Висшия адвокатски съвет Ивайло Дерменджиев, който също е пилот. Имах един клиент, който помоли за правно мнение срещу опит да го измамят в една жилищностроителна кооперация. Написах му мнението и обясних как ще започнем делото. А той ме потупа великодушно по рамото и каза: *Мойто момче, ти нищо не си разбрал. Аз не ти искам съвета, за да оправям света, а за да им го покажа на тарикатите и те да разберат, че и аз съм гявол като тях, за да ме вземат в тяхната групичка.*

Трето, в съдебното заседание всеки адвокат се опитва да създаде някакъв психологически контакт със съдията, да установят обща тоналност и честота на комуникацията. В тази насока няма рецепти, а само усет и инстинкт наред с перфектно познаване на приложимите норми като любима партитура. От собствен опит съм установил, че най-малкият риск е да почукате на вратата на чувството за справедливост у съдията. Независимо от различните съдебни роли съвестта ни е обща – значи и чувството за

справедливост. Защото изворът на правото е тази обща съвест, а не външната принуда и защото правото е упованието на слабия.

Четвърто, написали сте някакво становище по даден спор, което отразява не само убежденията, но и наранените ви чувства – и затова е остро и хапливо. Това е вид психическо облекчение, което носи със себе си сладостта на удовлетворението от добре свършена работа. Никога не изпращайте такова писание, без да е преспало поне една нощ! Основанието за тази сдържаност изпъква на следващата сутрин, когато започнете да го прекроявате тотално. Съдебното слово е като туба паста за зъби – веднъж изстискана, връщане назад няма.

Пето, когато имате срещу вас противна теза с няколко силни аргумента, изберете онзи, който крепи цялата ѝ конструкция и е първата плочка на доминото им. Него атакувайте от всички страни. Наистина, има безспорни правни ситуации, но и при тях може да се разгърне спор върху фактическите им предпоставки, а не върху самата правна формула. Слаломът на съда между неудобни за отговор въпроси е вид отказ от правосъдие, който трябва да се нарича с истинското му име. Адвокатската защита не е процесуален бюфет, от който съдът да си избира деликатеси. В съдебната зала веднага усещат дали им говориш като поданик, или като равен, т.е. дали у теб има дух.

Друго, дръжте нервите си хладни и не се поддавайте на словесна реторсия нито в съдебната зала, нито в писмени изявления. Тази сдържаност носи впоследствие сериозни дивиденди. Понякога противната страна и съдът се дразнят от простата и непробиваема логика на вашата позиция, от вашето хладнокръвие и лека ирония. В такава ситуация бях глобен 300 лв. (максималният размер) за уж непристойно поведение в залата. Аз обаче внесох 600 лв. вместо 300, за да удовлетвори очевадното желание да бъда наранен. НО независимо от това кой вкарва последния гол, в такъв мач няма победител.

И най-интимното: през тези 45 години в съдебните зали съм срещнал много успех и щастие, но съм видял и много несправедливост – чрез закона или против закона. Има колеги, които след такъв удар по ценностната система получават нервен срив и си вземат дълъг отпуск. Въпросът е как да преживеем това изпита-

ние и да запазим душевното си равновесие. Нямам отговор, но съм открил за себе си болкоуспокояваща наркоза. *Общувам с лекар от спешно отделение на детска болница.* Неговият кръст е по-страшен от нашия, защото в ръцете му умират невинни деца ангели без никакви грехове. При нас поне страдат пълнолетни, които познават живота. Щом детският лекар някак успява да се съвземе след поредната детска смърт, значи и аз трябва да имам сили да изляза от по-леката си драма. Заради следващия невинен пациент – както каза докторът, или невинен клиент – при мен. Тоест аз черпя сили от неговата по-голяма болка.

И една свръхделикатна тема: *антипатията между адвокати.* В съдебната зала може да чуете доста остри, язвителни и непремерени реплики между колеги. Когато излезем от залата, ние не се сърдим, защото при нас е налице алибито, че го правим заради клиента. А истинската същност на целия този театър е, че понякога не го правим заради клиента, а заради откровената антипатия един към друг и така я разтоварваме. Но понеже имаме това формално алиби, затова и поддържаме добри отношения. Няма го напрежението, което обременява други професии. Не говоря за змийските спагети между политици. Искам само да кажа, че антипатията също подлежи на управление, стига да не преминава в лицемерие. Тя е естествена част от отделителната система на психиката. Едно възможно превантивно лекарство е засиленото доброжелателно общуване – в миналото сядахме на маса по повод на адвокатския си рожден ден – датата, на която си вписан в колегията. И беше много забавно.

Относно адвокатския свободен дух искам да припомня евангелската истина, че Светият Дух идва само в чист храм, т.е. в чиста душа, която се стреми към истина и справедливост. Пазете душата си чиста, за да посрещнете там свят посетител. Парите не са всичко. При едно от посещенията в Ню Йорк отидох със съпругата си на ранна вечеря към 17,30 ч. в един ресторант близо до Уолстрийт, защото имахме билети за Бродуей от 20 ч. Ресторантът беше разделен на две части – една по-голяма с маси за вечеря и една по-малка – кръгъл бар с високи столове. Докато чакахме поръчката, барът бързо се напълни с брокери от борсата, които идваха на по една бира, преди да поемат с влаковете към вкъщи.

Седяха един до друг, разговаряха на една ръка разстояние. Макар лактите им да се допираха, те говореха високо, надвикваха се, почти крещяха от разтоварването напрежение. Изглеждаха крайно изтощени и аз се питах: каква душа връщат тези хора вечер въкъщи, в семейството си? Какво би казал за тях Достоевски? В Централния софийски затвор също викат на адвокатско свиждане.

Без да поучавам или съветвам когото и да било, ще споделя някои изводи от моя радостен и горчив професионален опит:

Първо. В правото напредва бързо само онзи, който върви на колене, а не на кокили. Околността е изпълнена с изпочупени кокили и разбити носове на нетърпеливи алпинисти. Който превъзнася себе си – той ще бъде унижен.

Второ. При всеки избор е еднакво важно това, от което се отказваш. Защото оттам после идва коварната болка.

Трето. Никога не подценявайте злото и неговия прогрес. Злото също се развива, и то с бързи крачки. Винаги очаквайте изпреварващия удар на бдящата посредственост срещу великодушния и разсеян талант.

Четвърто. При продажбата на душа няма обратно изкупуване. Погледнете адвокатите, които са били политици и се връщат при нас.

И последно. Никога не отлагайте справедлива битка. Днешната отложена наша битка е търговия с утрешната детска кръв, която ще се пролее в отложената от нас битка. Дори кръвта да е само в преносен смисъл. Децата са нашият морален парапет.

Независимо от някои тъмни щрихи на горната изповед трябва да призная, че лично и професионално аз съм един щастлив човек, почти разглезен от съдбата. Благодаря на Бога за подареното щастие, за спасението ми от зло и за опростените грехове. В душата си нямам емоционални въглища от неосъществени желания. Преживял съм впечатляващи моменти, особено в чужбина, които ме убеждават, че светлината е повече и по-силна от мрака. Но няма да губя ценно време за суетна хроника. Ще споделя с вас само кога и как съм бил най-щастлив:

На 7 декември 1972 г. вечерта целият наш студентски курс се навря в двора на проф. Михаил Андреев на ул. „Цанко Церковски“ и му изпяхме *Gaudeamus* като поздрав за студентския празник. Той едва го преживя от вълнение, а ние го засипахме с цветя. Подобно нещо не се е случвало от Освобождението до днес.

Бях щастлив, когато се натъкнах на най-сполучливата метафора за анимуса на владението: *Владението без анимус – това е прегръдката на спящия.*

Всички приписваме на Паул т.нар. презумпция за бащинство от глава 2 на Дигестите. Не вярвах на очите си, когато същата концепция открих в един пасаж на Платон от неговия трактат „За Държавата“ – V 461D. Това е 600 години преди Паул и 900 години преди Дигестите! Не съм го срещал в учебници по римско право.

През май 2015 г. посетих поляната Рънимийд пред замъка Уиндзор, където през 1215 г. е издадена Магна Харта от крал Джон. Убеден съм, че там има някакво енергийно поле. Идете и ще го усетите сами. Струва ми се, че нашата Магна Харта предстои.

Заведох дъщеря си в мелницата легенда пред двореца Сан Суси на Фридрих Велики в Потсдам. Кралят се въздържал да отнеме мелницата от мелничаря, защото той го предупредил: *Сигурно, Ваше Величество, това лесно бихте направили, ако в Берлин нямаше Съд!* Донесох хляб от тази мелница и раздадох на колеги.

В Копривщица една лятна вечер на 70-те години при залез-слънце виждам проф. Михаил Андреев как гледа втренчено съседската прибираща се крава, която беше застанала пред портата си и мучеше периодично, за да ѝ отворят. Аз го попитах: *Професоре, какво е толкова интересно?* А той ми отвърна: *Знаете ли какво е това, колега Брайков? Това мучене е химнът на владението, на навика за връщане, на *animus revertendi*.*

Скъпи колеги,

За мен като адвокат няма по-голям екстаз от усещането как в съдебната зала гражданинът се крие зад гърба ми като последно убежище срещу неправдата.

Нашето велико призвание не е да победим всяка неправда, а да разберем, да влезем във всяка болка и да сме съпричастни към всяка болка от неправда, която стига до нас. Тогава мисията ни е изпълнена. Останалото не е в наша власт. И да не забравяме, че много мъка остава неизказана и нечута. Земята под краката ни е топла от овъглена човешка мъка и неправда. Върху такава почва лесно се топи броят на населението.

Това, което прозрях едва на тази възраст, преди седемдесетия си рожден ден, е следното. Всеки от нас мечтае за златна и достойна есен. Дали ще е златна – зависи от провидението. Но дали ще е достойна – зависи само от нас.

Адвокатурата е кавалерията на правосъдието, неговата Хвърковата чета и е чест сабята ти да е в нейната първа редица.

Човек трябва да усети кога съдбата с женския си нрав изчерпва благоволенията към теб. Мисля, че го осъзнах навреме и направих изпреварваща крачка назад. Затова днес съм пред вас. С тези думи предлагам прощалния си поклон и с шапка в ръце ви пожелавам:

*Да не губите надежда,
да дойдат по-добрите!
И на Добър път в бъдещето!*